

Rothwell felhívja a figyelmet arra, hogy nem kutatták e kor s általában az 1951-64 közötti konzervatív kormányok gazdaságpolitikáját. Erre azonban ő sem vállalkozott. Nem állhatott módjában két, csak 1991-ben megjelent munkát áttanulmányozni: Keith Kyle (Suez) és W. Scott Lucas (Divided we stand: Britain, the US and the Suez Crisis) munkáit, amelyek egyes részletkérdésekben hasznos kiegészítést nyújthattak volna.

H. Haraszti Éva

ANDERLE ÁDÁM

SPANYOLORSZÁG TÖRTÉNETE Budapest, Móra Kiadó, 1992.

Európa nagyobb országai közül szinte mindegyiknek olvasható magyarul a története. Spanyolországról viszont jobbra különféle elfogultságok, a fekete és rózsaszín legenda hatását mutató műveket ismerhetünk.

Magyarul két Spanyolország története jelent meg századunkban. Luis Bertrand szellemtörténeti irányú, nyíltan fasisztabarát könyve inkább apológia, Pierre Vilar esszéje pedig már csak terjedelme miatt sem volt alkalmas a hispán népek történetéről átfogó képet adni.

Spanyolország története most jelent meg Amerika felfedezésének 500. évfordulója tiszteletére. Magyar szerzőtől ez az első mű.

Anderle Ádám egyetemi tanár 150 nagyalakú oldalon megírt, időtáblával, ajánló bibliográfiával és több mint 100 képpel kiegészített könyve elemzi Spanyolország történetét egészen napjainkig; 13 fejezetben veszi szemügyre az országot, európai koordinátaival.

A könyvet olvasva a recenzen alapélménye a másság tudatosítása volt. Nyugat-Európa országaitól eltérően a római és kora feudális időszakot nem az Európához rendeződés követte, nem a lépéstartás történt meg, hanem az arab hódítás következett.

Az al-Andalúz döntően befolyásolta Spanyolország jövőjét. Nem a mértéktartó elemzésre térnék ki, hanem arra, hogy a „mozaik Spanyolország” ekkor született meg, a mór uralom egymással is hadban álló kis államokra bomlott, de a visszahódítást végrehajtó királyságok is harcoltak dinasztikus érdekeiknek megfelelően; akár a mórokkal is szöveterkezték egymás ellen.

A mór hódítás folyamán, illetve a keresztény előretörés közben Aragónia, a Navarrai Királyság, Kasztília csak hosszú idő után tudott kapcsolódni Európához mint egységes állam.

Anderle Ádám könyvében kiemeli, hogy Spanyolország története az Európához való csatlakozás kísérleteiből áll, amelyek egyben modernizációs próbálkozások is voltak. Ezek túlnyomó része dinasztikus vezetésű volt: „egység felülről”.

Ferdinánd és Izabella uralma minden ellentmondásosságával együtt az egységre és a felvirágzásra tett lépés volt, de a gyarmatosítás ellentmondásossága, a kormányzási nehézségek, a világgazdaság gondjai fékezően hatottak. Itt érdemes kitérni arra, hogy a mór uralom mellett a korai gyarmatosítás volt a másik sajátosság, amely Spanyolországot különlegessé tette Európában.

A másik oldal. A napóleoni korszakban és a Napóleon hozta haladással szemben a nemzeti függetlenség érzése erősebb volt, mint a spanyolokra ráerőltetett haladás. Ezt a kísérletet (1808-1812) Hispánia elutasította.

A 18. században volt végre sikeres modernizáció, majd a spanyol polgárháború után (1936-1939), a Franco-diktatúrában kezdődött újabb modernizáció, amit végül is a demokratikus jogállamot a korszerű gazdasággal egyesítő ország valósított meg.

A szerző könyvében ezek mellett elemzi a spanyol egység „nem dinasztikus úton” vezetett, hanem alulról építkező alternatíváit is.

Anderle Ádám szerint a híres Cid, a 11. században élő Don Rodrigó Diaz de Vivar az Almorádiva-dinasztia idején vált a katonai ellenállás szervezőjévé és vezetőjévé, Valenciára támaszkodva egyaránt harcolt a feudális kisállamok és a berberek ellen, nem figyelve a dinasztikus ambíciókra népi caudillóként az egész félsziget függetlenségéért és egységéért küzdött.

Másként, de lényegében ez volt az alaphelyzet a franciák elleni összefogás esetében is. Napóleon és marsalljai ellen népi háborúban született a „nación” (a nemzet) fogalma a „pais” és a „pueblo” (ország és nép) fogalma mellett.

Ugyanerre példa az első köztársaság (1873-1874) is. Francisco Pi y Margall személye államfőként egyszerre volt elfogadható a konzervatívoknak és a liberálisoknak, a centristáknak és a föderalistáknak is. Az elméletileg magasztos elképzelések a megvalósításban azonban már „riasztó karikatúrának” tűntek, ahogy a szerző fogalmazza.

Felemásra sikeredett a polgárháborúban a népi kezdeményezés megvalósítása. Spanyolország intő példa lett arra, hogy az intolerancia hova vezet — 1 millió halott figyelmeztetett erre.

Az első és a második köztársaság élesen veti fel a tolerancia problémáját. Spanyolország nem csak a kasztíliaiak és az aragónok, hanem a baszkok, a gallegók, a katalánok hazája is. Évszázados küldetésekre vetít fényt a szerző róluk szólva.

Nem lehet véletlen — hangsúlyozza —, hogy a kis nemzetekkel való viszony a demokrácia és a tolerancia fokmérője. A Franco-diktatúra (1939-1975) idején a nyelvhasználatot, az önálló irodalmat, a nemzetiségi létet is tiltották. Lényegében a demokratikus átmenet (1975-1985) adta meg a lehetőséget a sokszínű kibontakozásra.

Spanyolország történetének áttekintésekor sajtóságos módszert követ Anderle Ádám. Az ő felfogásában a történetírás nem statikus, hanem az érvek, a történeti felfogások, alternatívák megrajzolásának színtere. Gazdagon használja a spanyol történetírás nagy alakjainak műveit, a nemzetközi szakirodalmat, többek között idézi Ramon Tamames, Vicens Vives, Lévi Provençal, José Luis Comellas frásait.

A történelem soha nem események egymás utáni láncolata, hanem bonyolult szövet, amelyben a világpolitika érdekei, a lehetőségek, az államférfiak személyes tulajdonságai éppen úgy benne vannak, mint például a kultúra tudatformáló nemes jelenségei.

Az irodalom és a művészet jól kifejezik a nemzet lelkét és karakterét, a világ és az élet kihívásaira adott válaszaik figyelemre méltóak, ezért érdekes magyarázat a politikai hanyatlás és az irodalmi karakter közötti ellentmondás kibontása, hogy csak egy fejezetre utaljak a kultúrtörténeti részek közül.

Tudomány és eszmetörténet, orvosok, a természettudományok, sőt a színház és a társasági élet, a divat is a történelem része. Erre példa bőven van a könyvben.

Végezetül egy fontosnak tűnő kérdésre szeretnék utalni. Az utóbbi időben Spanyolországot gyakran idézik példaként. A könyv Franco diktatúrájával és a pártállam megszüntetésével foglalkozó utolsó fejezete analógiákat tár az olvasó elé.

Spanyolország története így lesz tanulságos olvasmány azoknak is, akik Magyarország történetének jobb megértéséhez keresnek fogódzót.

Rozsnyai Jenő